

Stiletten

ORGAN FÖR INDEPENDENT LIVING I SVERIGE SEDAN 1986 | NR 3 2007 | 40:-

REPRESENTATION

Framröstad eller självutnämnd? Vem representerar dig?
Stiletten sprättar upp representationen av funktionshinder.

MANLIGA FUNKISSTRIPPOR VISAR ALLT

ASSISTANS I OBALANS

ORD FRÅN REDAKTÖREN

Välkommen till dubbelnumret 3-4. Den här gången bjuder vi dig på en fullspäckad tidning med artiklar om assistans, internationella nyheter, korsord och serier. Vi får veta hur det är att vara döv journaliststudent och temat vi fördjupar oss i sträcker sig från Engelbrekt Engelbrektsson till Jonas Karlsson. Missa inte heller att Stiletten är mer tillgänglig än vanligt. På sidorna 31 och 32 kan du nämligen läsa en lättläst text om "lättläst." I och med det här numret vill jag också hälsa reportern Herman Grafström

välkommen till tidningen.

Nästa gång Stiletten kommer ut tjuvstartar vi genom en smygläsning på en pub i Stockholm. Två dagar innan tidningen dimper ner hos prenumeranterna har du alltså möjlighet att läsa din favoritblaska och träffa dess skribenter live. Kom, mingla och diskutera. För att få info om tid och plats vill vi att du skickar ett mejl till stiletten@stil.se med ärendraden: gästlistan.

Finn Hellman • Redaktör

FOTO | NINA RAMSBY

REDAKTÖR
Finn Hellman | finn.hellman@stil.se

FOTO | NINA RAMSBY

REPORTER
Herman Grafström | herman.grafstrom@stil.se

FOTO | HERMAN GRAFSTRÖM

BILDREDAKTÖR/ILLUSTRÄTOR/FOTOGRAF/LAYOUT
Nina Ramsby | produktion@ninaramsby.se

EN STILETTEN-MEDARBETARE I FÖRHÖR

Kenneth Westberg har frilansat en hel del för Stiletten. I det här numret skriver han om assistans på sidorna 19 till 23. För att ni ska få lära känna honom lite bättre tog vi in honom på ett kort förhör.

VAD GÖR DIG GLAD JUST NU?
Att jag ska åka till Åland om några veckor och träffa arbetskamrater från tiden jag arbetade där. Och jag blir glad och får energi av R'n'B som Prince och James Brown.

VILKEN KÄND PERSON SKULLE DU HELST VARA FÖR EN DAG?
En känd diplomat som till exempel Jan Eliasson, skulle vara intressant att medla och sätta sig in i vitt skilda synsätt i en konflikt.

SENAST LÄSTA BOK?
Tärningsspelaren av Luke Rhinehart, härligt absurd roman

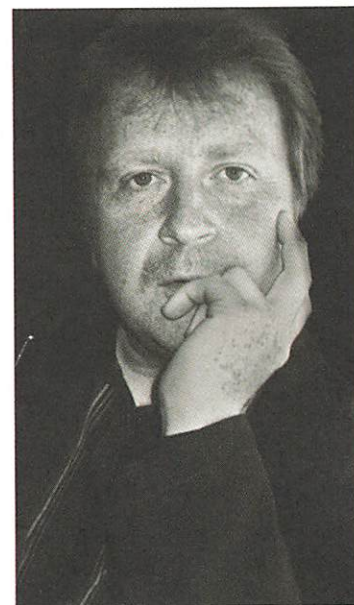

FOTO | THOMAS LILJEQVIST

om en man som låter tärningen styra alla val i livet.
VILKEN HOBBY VILL DU REKOMMENDERA ANDRA ATT PROVA PÅ?
Att spela ett instrument, började spela saxofon för några år sedan.

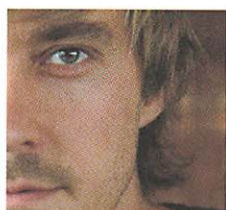
Finn Hellman

Stiletten

Redaktör Finn Hellman finn.hellman@stil.se 08-506 221 96 | Växel 08-506 221 50 | Adress Stils kontor, Arenavägen 63, 7 tr. 121 77 Johanneshov info@stil.se
Tillförordnad ansvarig utgivare Björn Thorén nalle@bjornthoren.se | Stiletten på webben www.stiletten.se | Antal utgåvor 6 nummer per år |
Format papper, web och cd-skiva | Prenumerationer 200 kronor/år för privatpersoner. 300 kronor/år för företag och institutioner. Betala till bankgiro: 297-4947. Skriv ditt namn, adress och "Stiletten". | Omslagsbild Nina Ramsby | Redaktionsråd Emelie Felderman, Martin Engqvist, Mekki Karlsson, Pernilla Westman Stefansson | I numret medverkar också Anna Bergholtz anna@annasvision.se | Susanne Berg susannes.jobbb@bredband.net | Kenneth Westberg kenneth.westberg@telia.com | Niclas Martinsson ni.martinsson@telia.com | Fredrik Fischer fredrik.fischer@gmail.com | Gunilla Hårdberg gunilla.hardberg@stil.se | Korrektur Kait Bessing kait.bessing@srfstockholm.se | Korsordsmakare Jonas Brun jonas_brun@yahoo.se | Serietecknare Kristoffer Dahl kristofferdahl@hotmail.com

INDEPENDENT LIVING ÄR EN FILOSOFI OCH EN INTERNATIONELL MEDBORGARRÄTTSRÖRELSE AV MÄNNISKOR MED FUNKTIONSHINDER SOM ARBETAR FÖR SJÄLVBESTÄMMANDE, LIKA VILKOR OCH SJÄLVRESPEKT. STILETTEN DRIVS AV NÅGRA AV IL-RÖRELSENS SVENSKA GRENAR: ASSISTANSANORDNARNA STIL (STIFTARNA AV INDEPENDENT LIVING I SVERIGE) WWW.STIL.SE, GIL (GÖTEBORGSKOOPERATIVET FÖR INDEPENDENT LIVING) WWW.GIL.SE OCH HIL (KOOPERATIVET HELSINGBORG INDEPENDENT LIVING) WWW.HIL.SE.

INNEHÅLL

8 TEMA | Rätt gester och minspel när man är funkis på låtsas

Jonas Karlsson improviserar på provfilmning, umgås med en skön snubbe och lär sig köra permobil. | INTERVJU AV HERMAN GRAFSTRÖM

14 TEMA | En lytt frihetshjälte – sådan var Engelbrekt egentligen

Statyerna avbildar honom som fulländad men förlagan skulle knappast känna igen sig. Dick Harrison berättar om en 1400-talskändis på kryckor. | ARTIKEL AV FINN HELLMAN

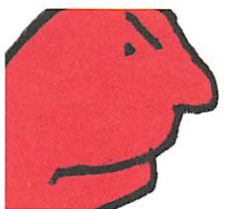
16 TEMA | Handikappprörelsen om sin policy för representation

Talar de i egen sak? Experter, anhöriga eller funktionshindrade själva – frågan om vem som ska företräda vem har alltid varit brännhet. | UNDERSÖKNING AV FINN HELLMAN

24 Make-over med punktskrift – hitta deon i badrumsskåpet

Äntligen kan du skilja på kräm och salva. Företaget L'Occitane ger dig en skön doft och stöder synskadade. | REPORTAGE AV FREDRIK FISCHER

28 Bo hos mamma eller på gatan – så lever Kanadas funkisar

Två länder som ofta jämförs visar sig ha olika syn på funktionshindrades rättigheter, höga skatter och välgörenhet. | REPORTAGE AV ANNA BERGHOLTZ

”För rullstolsanvändare har det eviga problemet med illasittande kläder som släpar i hjulen och förstörs aktualiserats”

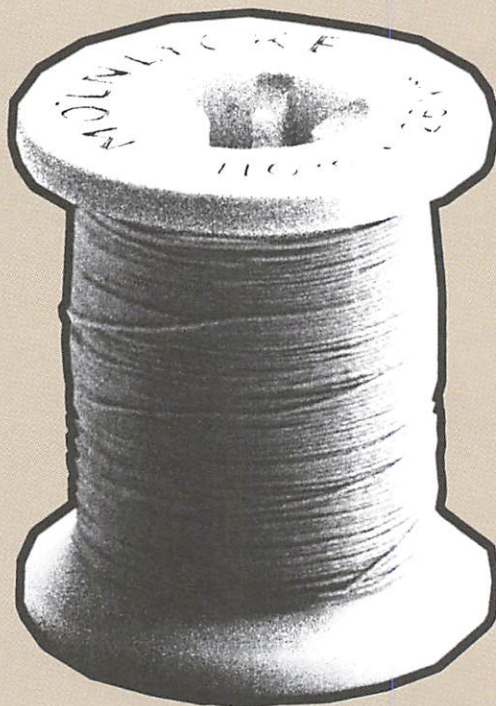

ILLUSTRATION | NINA RAMSBY

Mönstermedborgare

Sommaren 2007 har bjudit på otaliga vattenpölar, sönderregnade gräsmattor och mördarsniglar. För rullstolsanvändare har det eviga problemet med illasittande kläder som släpar i hjulen och förstörs aktualiserats. Men hjälp finns att få. Fashion Freaks erbjuder på sin hemsida gratis mönster och syinstruktioner för den hjälpligt händig. Fyra grundmönster för kvinnor och tre för män kan anpassas och varieras för att passa olika kroppar.

Bakom Fashion Freaks står Susanne Berg, som har ändrat och sytt kläder i 25 år, och Meagans Whellans, som har en examen i textildesign.

– Jag och Meagans Whellans träffades 2001 och började direkt prata om bristen på kläder man kan sitta i. Rätt snart kom vi fram till att vi ville starta ett projekt, berättar Susanne Berg.

Pengar söktes från Allmänna Arvsfonden och projektet som löpte under två år avslutades i juli i år. Resultatet blev hemsidan som ligger hos Independent Living Institute. Under juli månad var 5500 personer inne på sidan och många laddade ned mönster. En del bidrag har också kommit in till sidans tipsavdelning, men ännu har ingen lagt upp bilder på sig själv i något hemsytt. Och ute på stan tror Susanne Berg att det skulle vara svårt att upptäcka om någon bar Fashion Freaks kreationer.

– Det skulle vara om man såg någon som satt i ovanligt välsittande byxor. Annars är det svårt eftersom både material och mönster går att variera så mycket. Byxorna kan bli allt från shorts till snickarbyxor.

För den som inte vill sy själv är alternativet att köpa kläder, som sitter illa på den som sitter, eller beställa anpas-

DHR tror på undantag för fler

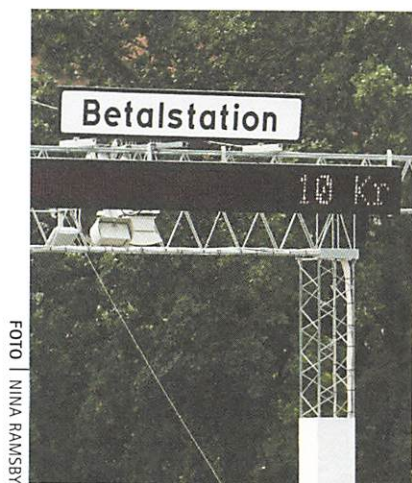

FOTO | NINA RAMSBY

Redan under försöket med trängselskatt i Stockholm kom kritik från DHR (De Handikappades Riksförbund). Befrielsen från skatt för personer med parkeringstillstånd för rörelsehindrade var knutet till en specifik bil.

– Ett problem var att de som hade sin bil på verkstad och använde en

annan bil fick betala trängselskatt, säger Nils Duwähl, ordförande i DHR Stockholm.

Nu har trängselskatten införts permanent och reglerna har till viss del ändrats. Om synnerliga skäl finns kan nu två bilar befrias med ett parkeringstillstånd. Enligt Skatteverket gäller undantaget endast för funktionshindrade barn med frånskilda föräldrar som bor på olika adresser. Men Nils Duwähl tror att undantaget öppnar dörren för prövningar även i andra fall. Farhågan att färdtjänsten fördyras eftersom taxi inte längre är befriade från trängselskatt avfärdar han.

– Taxibolag får ju dra av skatten så jag tror inte att det kommer att påverka så mycket. Dessutom skaffar allt fler bolag miljöbilar som är befriade från skatten, säger Nils Duwähl.

Herman Grafström

Information om trängselskatten på vägverkets hemsida: www.vv.se/trangselskatt

Ny samlingsplats på nätet

Göteborgsföreningen Grunden, för och av personer med intellektuella funktionshinder, har startat en ny community, en mötesplats på Internet. Den är öppen för alla men tanken är att personer med intellektuella och sociala funktionshinder ska vara i majoritet.

– På andra communities kan det vara svårt att komma in i gemenskapen. Inte så att man blir mobbad men det är svårt att hänga med i snacket, säger Björn Samuelsson, administratör på Grundens nya mötesplats.

I nuläget har Grundens Community cirka 260 användare. Många av dem bor i göteborgsområdet men det finns även användare i andra delar av landet.

Finn Hellman

Grundens Community finns på <http://grunden.mylava.net>

sade kläder på postorder. Inget av de alternativen tilltalar Gunnel Claesson Rönn.

– Jag sitter i stol och har inte särskilt konstig kroppsform men det är ändå svårt att hitta kläder som sitter bra. Att handla från katalog blir dyrt och det funkar inte i längden, säger hon.

Det första besöket på Fashion Freaks blev en odelat positiv erfarenhet:

– Först tyckte jag inte att det lät så kul, jag trodde det skulle vara de gamla vanliga råden om hur man gör sina kläder praktiska med resår i linningen. Men det är verkligen snygga bilder och det är bra att fokus ligger på att man ska se bra ut, säger Gunnel Claesson Rönn.

Hon har sytt en del innan och blir inte avskräckt av tecken och pilar på mönstren, trots tvåa i syslöjd. Knepet med att höja bakstycket på byxor kunde hon sedan tidigare men sidan har fler tips på hur man lätt ändrar kläder man redan har. Och enligt Susanne Berg behöver man inte vara expert på att sy för att kunna använda Fashion Freaks mönster.

– Det finns väldigt utförliga instruktioner, typ sätt bit A på plats B. Det man måste göra är att kolla att man syr rätt storlek. Vi rekommenderar att man syr ett testplagg i vanligt vitt tyg som man kan köpa på IKEA för 25 kronor metern. Då kan man också lätt göra ändringar, säger hon.

Gunnel Claesson Rönnns jacka är än så länge på planeeringsstadiet. Mönstren är utskrivna från hemsidan, hop-tejpade och utklippta men hon har ännu inte köpt något tyg. Kostnaderna för att sy sina egna kläder varierar beroende på vilka material man använder.

– Den blå jackan på bilderna på hemsidan har foder av fleece för 80 kronor metern och tyget är från gardiner jag köpte på Tradera. Materialet kostade kanske 200 kronor. Den svarta jackan i ylle med sidenfoder är förstås dyrare, säger Susanne Berg.

Besök Fashion Freaks på nätet på: www.independentliving.org/fashionfreaks

Herman Grafström

**Företrädare, ombud, delegat,
förtroendeman, talesman, agent,
ledamot. Listan över represen-
tanter som vill föra din
talan och bevaka
dina**

intressen är lång. Men är du verkligen delaktig eller bara en galjonsfigur?

FOTO | NINA RAMSBY

När företaget Samhall bytte profil i vintras ingick en ny logga i paketet. Den gamla blåvita andades kliniskt industriföretag och sjukhus. Nu är det 2000-tal och med barnsligt tjocka bokstäver och muntra färger välkomnar man alla sorters kunder. Vi är inte farliga, tycks den säga, bara lite annorlunda och glada att få arbeta. 15 miljoner kostade omprofileringen och visst är representation viktigt, inte bara för hur andra ser dig utan också för hur du ser dig själv.

"Möjligheten att kunna delta i arbetslivet ger oss stor arbetsglädje och motivation." står det på Samhalls hemsida. Känner du igen dig?

Stiletten bryter ned representation. Vi berättar hur historien skrivs om för att räta upp en funkis, hur man är lagom cp-skadad på film och vem som egentligen för din talan i handikappförbundet. Vad som händer på Systembolagets firmafester har vi dock ingen aning om.

Herman Grafström

Tystnad, tagning – CP

Skådespelaren Jonas Karlsson ses ofta i rollen som den "vanlige" killen. Men han är inte främmande för att genomgå en stor förvandling och sätta sig i en permobil när rollen kräver det.

Han är lite rastlös säger han, vill prova på nya saker. Jonas Karlsson följer upp novellsamlingen Det andra målet med att skriva en teaterpjäs och det är på hans kontor i centrala Stockholm som Stiletten träffar honom. Medan försommarregnet öser ned utanför fönstret smuttar han på sin cappuccino och berättar hur han ser på representation. **Hur kommer det sig att du sökte rollen som en person med cp-skada i Livet är en schlager?**

– Jag blev tillfrågad om jag ville provspela så då gick jag dit. Jag testade lite, sådär du vet, låtsades. Sedan ringde Susanne Bier (filmens regissör red. anm) och sa att jag hade fått rollen.

Kände du några cp-skadade som du använde som inspiration?

– Nej, ingen alls. Jag visste ingenting om cp-skador överhuvudtaget, jag testade lite olika uttryck. Senare förstod jag att de hade övervägt om de skulle ha någon med ett riktigt funktionshinder, men kommit fram till att det inte skulle funka rent inspelningstekniskt. När jag hade fått rollen gjorde jag research. Jag fick ett telefonnummer till Fredrik Mbuyamba och det var nog bara tur att han var en skön snubbe som tyckte att det här var roligt. Sedan

”Jag visste ingenting om cp-skador överhuvudtaget, jag testade lite olika uttryck”

Jonas Karlsson, skådespelare

var jag med honom i nästan ett halvår innan inspelningen, inte varje dag men lite då och då. Vi gjorde väl inget särskilt, gick runt lite och var på hans korttidsboende eller gick på krogen.

Vad fick du för typ av regi?

– En cp-skada kan ju se ut lite hur som helst så jag skapade min egen och så regisserade Susanne Bier mig som jag var. Jag gjorde ju det undersökande arbetet innan inspelningen med Fredrik Mbuyamba och hans kompisar. Hon regisserade dig som cp-skadad?

– Ja, precis. Jag hade ju tänkt mig hur han skulle vara och hon sa: han måste vara gladare här. Men hur jävla glad är han då? sa jag. Det var som vanligt.

Listan över Oscarsvinnare för karaktärer med funktionshinder är lång. Vad kommer sig fascinationen av tror du?

– Kanske av att det är det ultimata sättet att göra om sig. Men när man får en permobil är det ju en tydlig fysisk förutsättning och det är bara en teknisk grej att lära sig köra med den. Händerna och talet, det är ju ett förvandlingsnummer som det skulle kunna vara ganska lätt att gömma sig bakom. Jag ska inte säga att jag gjorde det, men man får rätt mycket till en karaktär. Det är lätt att säga, vad bra och olik sig han är. I filmen Trettionde november spelade jag skinnhuvud som stammade och det blev en ganska stor grej av det. Det var mer eller mindre en grej som jag bara hade kommit på, men det var det alla pratade om efteråt.

Är det inte nyanserna som är svårast?

– Jo, kanske. Att göra rollen i Min vänstra fot är ju förstås väldigt bra men det är ju lättare att se också: det där är inte alls likt Daniel Day-Lewis annars! Man brukar ju prata om "Oscarclip" när någon gråter väldigt mycket eller skriker väldigt högt. Men det jag tror de flesta skådespelare kan göra, det är ju bara att vräka på max.

Hur var det på scenskolan, pratade man om funktionshinder eller fysiska defekter där?

– Nej, det kan jag inte säga.

Finns det skådespelare med funktionshinder i Sverige?

– Jesper Odelberg kanske? Men han är ju inte skådespelare. Jag tror att någon måste gå först, visa att det funkar. Ungefär samma sak som för invandrare, de fick ju inga roller till rätt nyligen. Men man skulle kunna tänka roller som inte är skrivna för funktionshindrade som skulle kunna vara det.

Hur tror du det påverkar funktionshindrade att se icke-funktionshindrade skådespelare spela dem på film?

– Jag fick en del brev från funktionshindrade efter Livet är en schlager, det var en del som skrev att det vore roligt att spela teater.

Herman Grafström

Verksamhet på hjul

Hos rullstolstillverkaren Panthera är det en merit att sitta i rullstol, men bara om man har rätt yrkeskompetens. Stiletten besöker ett företag där verkstaden är anpassad för sittande.

När roaddracingföraren Jalle Jungnell behövde en rullstol i slutet på 1970-talet var utbudet begränsat. Han tog med sig tekniska lösningar och materialval från racingvärlden och skapade en lätt rullstol för aktiva användare. Trettio år senare rullar Jalle Jungnells rullstolar över hela världen under namnet Panthera. Trots att tusentals stolar lämnar fabriken varje år säljs få direkt till personen som ska använda rullstolen. Pantheras VD Nicke Sallnäs berättar om företagets säljare, eller representanter om man så vill.

– Våra fyra representanter gör ungefär 700 individuella utprovningar per år. De åker ut till hjälpmedelscentraler och institutioner och demonstrerar rullstolar. Deras jobb är att göra en bra utprovning, det finns inga offerter eller priser och de har inga provisioner baserat på antal stolar. Utprovningen kanske resulterar i en faktura men det behöver inte representanten fokusera på.

Idag arbetar tjugoen personer på Panthera, fyra av dessa är rullstolsburna. Nicke Sallnäs är en av de gående och han menar att det bara är en merit att sitta i stol om man är duktig på sitt jobb också. Att vara gående behöver inte vara en nackdel menar han.

– Jag har varit aktiv i rekryteringsgruppen sedan jag var tonåring, spelat rullstolsbasket och är en duktig rullstolsförare. Man kan inte gå in och arbeta som representant bara för att man sitter i rullstol, det kan till och med finnas en fara i att man utgår för mycket från sina egna erfarenheter. Jag har jobbat med det här i 25 år och sett personer som fått jobb på meriten att de sitter i rullstol, det betyder inte att man är bra på att göra utprovningar. Men när det kombineras blir det fantastiskt bra, säger han.

Enligt Nicke Sallnäs är det ett problem att hitta rullstolsburna personer med rätt yrkeskompetens. När Panthera

FOTO | NINA RAMSBY

”det är bara en merit att sitta i stol om man är duktig på sitt jobb också. Att vara gående behöver inte vara en nackdel”

Nicke Sallnäs, Panthera

sökte en konstruktör var det bara en av 500 sökande som själv satt i stol. Men även om andelen personer med funktionshinder i personalstyrkan är liten i branschen är det vanligt att rullstolsburna används i marknadsföringen.

– På mässorna är det vanligt att de stora företagen ställer en person i rullstol i montern. Speciellt de amerikanska företagen gillar galjonsfigurer och tar gärna in en idrottsstjärna eller bergsbestigare i stol. Samtidigt kan man gå förbi hundratals utställare där ingen har eget funktionshinder, det är anmärkningsvärt, säger Nicke Sallnäs.

Herman Grafström

FOTO | NINA RAMSBY

Att leva upp till rollen

Rollerna i de klassiska verken har fått eget liv. Men konsertsångerskan Malin Jansson ifrågasätter de traditionella tolkningarna. Det finns mycket som inte står i manus.

I en etta på Kungsholmen mitt i Stockholm bor Malin Jansson. Hon är 34 år och diplomerad konsertsångerska. I flera år har hon studerat sång på elitnivå i Österrike.

– Jag är inte uppväxt med klassisk musik. Men i 10-årsåldern hade jag turen att få höra Bachs h-mollmessa på radion. Jag blev hänförd och skrek rätt ut: "vi åker till stan, jag måste köpa det här, han heter Bach nånting!"

Lied och oratorium är de grenar inom den klassiska sången som är Malin Janssons specialitet. Lied är en bred genre som rymmer allt från tonsatta dikter till kortare

sångcykler som är som små minioperor. Schumann, Schubert, och Brahms är typiska lied-kompositörer. Oratorium är detsamma som kyrkoopera. Kända verk är till exempel Johannespassionen av Bach och Mozarts Requiem. Gemensamt för lied och oratorium är att solosångaren står still, tvärt emot opera där man agerar och tar hela scenen i anspråk. Här läggs istället tyngdvikten på minspelet.

I Malin Janssons hall står en tjock madrass som hon brukar isolera ytterdörren med när hon övar. Kvällen är ljum och från den öppna balkongen hörs fiskmåsarnas

skrik. Malin serverar te och berättar hur den klassiska musikhjälten har fungerat för henne som gravt synskadad.

– För att få fram till exempel sensualismen i Carmen gäller det att ta kontakt med sitt inre och lyfta fram den känslan. Det gäller för alla. Men seende har så mycket att härmna. De har sett liknande scener på teve och vet vilka manér de kan lägga sig till med.

”Att förflytta sig över en stor öppen scen eller att springande slå efter sin motspelare kräver specialarrangemang. Men Malin har tvingats vara kreativ och komma på lösningar.”

Malin Jansson har fått träna på sådant som seende lärt sig omedvetet. Hur gör man en hovnigning? Hur röker man med cigarrettmunstycke? Torkar man sina tårar på scen som i verkligheten eller finns det ett särskilt teatersätt? Frågorna har hon fått svar på genom att be regissörer, kollegor och kompisar att visa, ofta handgripligen.

– En av mina närmaste väninnor, hon är den bästa. Hon är så jordad i sin kropp. Hon kan verkligen visa och har inga problem med att det blir för nära. Många människor är ju inte vana vid att nån klänger på en.

Det är opraktiskt att vara synskadad. Att förflytta sig över en stor öppen scen eller att springande slå efter sin motspelare kräver specialarrangemang. Men Malin har tvingats vara kreativ och komma på lösningar. Många gånger har hon fått bli sin egen regissör.

– Om man flyttar på mattan kommer jag att känna den halvvägs över scenen och om min motspelare tar på sig andra skor kommer jag lättare kunna jaga henne, ja, så där håller jag på. En gång satte vi upp lampor vid sceningångarna, de syntes inte från publiken men det räckte för min orientering. En annan gång la vi fönsterlister framme vid scenkanten som varningssignal för mig.

Det har varit svårt att övertyga vissa lärare och professorer om att det går att vara synskadad sångerska på elitnivå, men Malin Jansson har även fått stor uppbackning. Ibland har det till och med känts som att en del lärare velat bevisa för omgivningen att funktionshindret inte är någon black om foten.

Det är inte bara de praktiska bestyren som oroar de musikaliska sammanhangen Malin Jansson rört sig i. Hennes

funktionshinder ifrågasätter synen på vad en roll är på ett djupare plan. Hon har ställts inför att antingen försöka se så seende ut som möjligt och, spela en ”seende karaktär” Eller också införliva sin synskada i karaktären och göra den till en av flera egenskaper.

– Är målet att jag ska se så seende ut som möjligt? Skulle jag kunna komma in med ledarhund på scenen? Vad är det som säger att jag inte kan få vara blind i min rolltolkning, det är inget som behöver ta plats, det kan bara få vara ett faktum.

– När vi gjorde Così fan tutte spelade jag Dorabella. Hon är väldigt mycket tillsammans med sin storasyster Fiordiligi. Då gjorde vi så att vi höll mycket i varandra. Dorabella kom nog att framstå som seende. Men vad säger att hon inte skulle kunna ha varit blind? Det står inte i manuskriptet att Dorabella är blind men det står inte heller att hon är seende.

”Det har varit svårt att övertyga vissa lärare och professorer om att det går att vara synskadad sångerska på elitnivå”

Malin Jansson var med om en händelse som skänker ytterligare ljus åt hur en karaktär skapas. Kanske det säger mer än vad vi tror om hur funktionshinder laddas med olika betydelser. Avgörande tycks vara om det sker på eller bredvid scenen. Om funktionshindret tillhör karaktären eller skådespelaren.

– På utbildningen föreslog de att jag skulle spela ”La cieca” (den blinda) ur ”La Gioconda”. Jag frågade om det var på grund av min synskada men man sa att det bara berodde på att stycket skulle passa min röst.

Malin antog utmaningen men när hon skulle öva in rollen som den blinda bortrövade kvinnan fick hon oväntad kritik. Hennes lärare tyckte inte att Malin såg tillräckligt blind ut.

– Det kändes helt sjukt, säger hon och skrattar högt. Jag fick höra att jag skulle göra mig mer hjälplös, treva och inte röra mig så fort. Det är säkert så den rollkaraktären brukar göras. Och det visar hur bestämda uppfattningar det finns om olika roller. Men jag tror att det var begränsat till rollen enkom för jag uppfattade inte att min lärare hade den här synen på verklighetens synskadade - mig till exempel.

Finn Hellman

Statyerna ljuger om Engelbrekt

På många platser i landet står frihetshjälten Engelbrekt staty. Men att framställa honom som en fulländad grekisk gud är fel.

Han har kallats nationell frihetshjälte och helgonförklarats. Men trots att han levde på senmedeltiden är han fortfarande högaktuell. Det senaste seklet har Engelbrekts politiska symbolvärde främst utnyttjats av extremhögern, men även den svenska vänstern använde honom som

”hans politiska symbolvärde har främst utnyttjats av extremhögern, men även den svenska vänstern använde honom som slagträ i kampen mot nazismen på 1930-talet”

slagträ i kampen mot nazismen på 1930-talet. Men vem var han egentligen?

Engelbrekt Engelbrektsson föddes på 1390-talet och mördades 1436. Två år innan sin död ledde han en omfattande revolt mot unionskungen Erik av Pommern. Engelbrektupproret var en resning som bottnade i ett missnöje med höga skatter och maktmissbruk. Till skillnad från tidigare ledare var Engelbrekt inte från de högre samhällsskikten och använde inte yrkessoldater. Istället organiserade han bondemassorna.

– Vid den här tiden fanns det endast ett 20-tal personer i Sverige som man kan räkna som kändisar. Och för att syssla med politik gällde det att resa land och rike runt, visa upp sig och uttrycka sig väl inför folk, säger Dick Harrison, professor i historia vid Lunds universitet.

I och med att Engelbrekt blev omskriven redan under sin levnad och kort efter sin död, är källmaterialet mycket tillförlitligt. Vill man slippa senare tiders mytbildning om Engelbrekt rekommenderar Dick Harrison att man söker i Engelbrektskrönikan. Här framgår att Engelbrekt långtifrån var en reslig “he-man.”

– Även på 1400-talet var människor utseendefixerade. Därför känner vi till många detaljer om hur dåtidens kändisar såg ut. Om Engelbrekt vet man att han var liten, krum och använde kryckor. Han kallades en “litzla man”, liten man, säger Dick Harrison.

Förra året utkom boken “Den predikande räven”. Här lär oss Janken Myrdal hur medeltidens bilder ska tydas. I och med återpubliceringen har två teckningar av Engelbrekt upptäckts på nytt – porträtten visar hans böjda hållning och att han använde käpp och krycka. Men varför har det varit tyst om Engelbrekts funktionshinder i hundratals år?

– Han har fått representera motståndet mot förtryck.

”I bondesamhället levde funktionshindrade mer integrerat än i det samhälle som växte fram under 1800-talet”

Dick Harrison, professor i historia vid Lunds universitet

Men de senaste seklerna har synen på funktionshinder ändrats och lyte och framgång har setts som oförenligt. Men det var inte så Engelbrekts samtid såg på honom eller andra lytta. I bondesamhället levde funktionshindrade

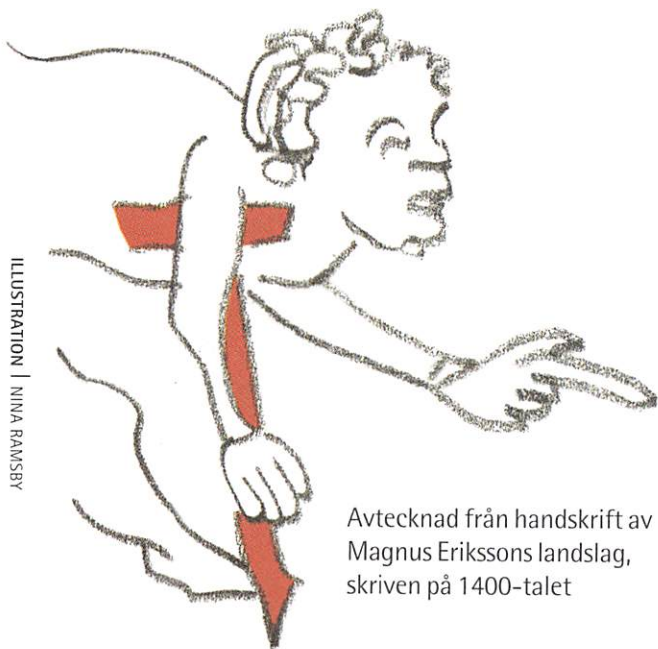

ILLUSTRATION | NINA RAMSBY

Avtecknad från handskrift av Magnus Erikssons landslag, skriven på 1400-talet

mer integrerat än i det samhälle som växte fram under 1800-talet, säger Dick Harrison.

Stiletten har sökt i flera moderna uppslagsverk och tittat i några av de historieböcker som används på gymnasiet. Ingenstans står det att frihetshjälten behövde omfattande hjälp för att förflytta sig eller att han hade funktionshinder. Borde historieböckerna skrivas om?

– Å ena sidan är det fel att dölja att nån har funktionshinder, så som man gjort på foton av den amerikanska presidenten Franklin D Roosevelt som var rullstolsburen. Å andra sidan kan fokusering på funktionshinder bli helt fel. Det kan bli "åh, vad duktig Engelbrekt var, TROTS sitt funktionshinder". Ungefär som att det skulle finnas en motsättning i att vara politiker och funktionshindrad, säger Lotta Valtonen Holme, aktiv i Handikapphistoriska Föreningen.

Lotta Valtonen Holme säger att vad som framförallt behövs är mer kunskap om handikapprörelsens och funktionshindrades historia. I ett sådant sammanhang skulle man kunna använda exemplet Engelbrekt som kuriosa. Själva den problematik som den här diskussionen belyser, att dölja eller att framhäva funktionshinder, skulle vara värt att forska om.

– Jag vill inte riva de statyer som avbildar Engelbrekt som fulländad, de är produkter av sin tid och utgör ett historiskt dokument. Men om en ny staty av Engelbrekt ska resas vore det konstigt om den inte var krum och med kryckor, säger Lotta Valtonen Holme.

Finn Hellman

FOTO | GÖRAN ERIKSSON

Staty av Engelbrekt från 1865 på Stora torget i Örebro

De för din talan

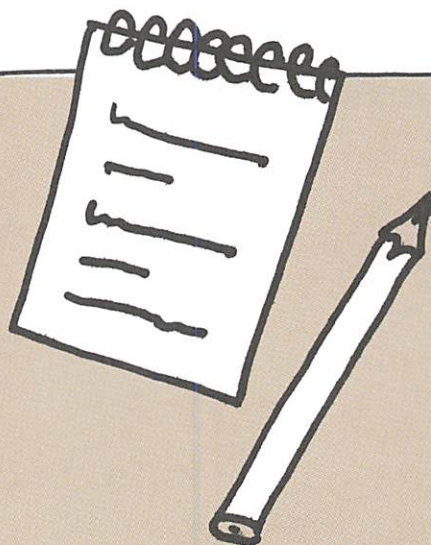
Vilka är våra företrädare i handikapprörelsen? Stiletten har frågat fyra organisationer hur de ser på representation. Det är Synskadades Riksförbund, Hörselskadades Riksförbund, Reumatikerförbundet och Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund.

Finn Hellman

STILETTEN FRÅGAR	Hur många i styrelsen för er organisation har funktionshinder?	Hur många procent av de anställda i er organisation har funktionshinder?
SYNSKADADES RIKSFÖRBUND 	Samtliga i styrelsen har funktionshinder.	50% av personalen på riksförbundet.
HJÄRT- OCH LUNGSJUKAS RIKSFÖRBUND 	78% av styrelsen har funktionshinder, 22% är anhöriga.	Fler än 60%.
REUMATIKERFÖRBUNDET 	Alla i styrelsen har funktionshinder.	På centrala förbundskansliet har 38 % funktionshinder.
HÖRSELSKADADES RIKSFÖRBUND 	Nio av tio ledamöter har eget funktionshinder, den tionde ledamoten är förälder till hörselskadat barn.	Drygt 50%.

Hur många procent av de röstberättigade medlemmarna i er organisation har funktionshinder?	Berätta om er policy för representation.
Nästan alla röstberättigade har funktionshinder. Föräldrar till barn under 18 år kan också bli medlemmar.	Enligt stadgarna ska ledamöterna i förbundsstyrelsen vara röstberättigade medlemmar och ordförande dessutom synskadade. Synskadade personer och föräldrar till synskadade barn under 18 år kan bli röstberättigade medlemmar. SRF har sedan bildandet 1889 haft stadgebundet krav på att röstberättigade medlemmar ska vara synskadade. Motivet är att det är vi synskadade själva som ska fatta besluten kring vår organisation. Den externa representationen fastställs av vår förbundsstyrelse och är en mix mellan förtroendevalda och tjänstemän. Således kan seende tjänstemän komma i fråga.
80% av de röstberättigade medlemmarna i vår organisation har funktionshinder.	I riksförbundets stadgar står att "En majoritet av förbundsstyrelsens ledamöter skall bestå av personer som själva har eller har haft hjärt-, kärl- eller lungsjukdom". Orsaken till stadgan går att spåra bakåt. Förbundet bildades 1939. Fram till modern tid drevs våra frågor av läkare och andra inom professionen. I slutet på 50-talet började fler och fler sjuka själva ta kontrollen över organisationen.
Vi skiljer inte ut dem som har funktionshinder. Vi har bara ett medlemskap - alla är fullvärdiga medlemmar som betalar medlemsavgift.	Vi har ingen skriven policy men på central nivå är policyn att de förtroendevalda, som alla har funktionshinder, representerar organisationen i andra beslutande organ, representation mot media och beslutsfattare. Att förtroendevalda med funktionshinder har alla viktiga poster samt representerar organisationen utåt stärker organisationens trovärdighet.
Cirka 90% av de röstberättigade har funktionshinder.	Policy kring representation är inte reglerat i stadgarna. Principen när det gäller möten och kontakter med politiker är: att alltid någon från styrelsen representerar. Vi tror att hörselskadade själva är bäst skickade att lyfta fram och påverka i sina egna frågor. Det ger även ett större mått av trovärdighet. Historiskt kan man se hur denna policy växt fram genom de olika namn förbundet haft. På 20-talet när organisationen bildades var namnet "Svenska föreningen för dövas väl" som på 40-talet ändrades till "Hörselfrämjandet" och på 80-talet till "Hörselskadades Riksförbund".

INTE VILKEN JOURNALIST SOM HELST

Jag tillhör en promillestor minoritet. Varje år föds cirka ett dövt barn på tusen. Jag är ett av dem, dock vuxen nu, och ett år yngre än det svenska teckenspråket. 1981 erkändes teckenspråket som mitt – dövas – första språk av riksdagen. Något jag är e-v-i-g-t tacksam för. För hur hade det gått om jag tvingats lära mig tala och inte fått teckna i skolan, så som det varit för tidigare generationer döva?

Jag kom till i en guldålder och lever fortfarande i den. Under mina 24 år har jag alltid känt att jag är som andra. Jag har hittills fått göra precis det jag vill. Det senaste exemplet på göra-precis-som-jag-vill är att jag pluggar till journalist på Stockholms universitet. Inga andra döva har gått en likadan utbildning. Det är en ära. Samtidigt har utbildningen gjort mig, som aldrig förr, mer påmind om mitt funktionshinder.

Eminent journalister kommer regelbundet till min skola och ger sina bästa tips. Ett av dem är: "Banda dina intervjuer!"

Om jag spelar in en intervju måste min tolk teckna vad som sägs på bandet i efterhand. Jag känner mig obekväm. Dels för att bandspelaren inte är något naturligt för mig, dels för att jag är tolkberoende. Nyligen har jag uppfunnit en egen, genial teknik. Jag har på sistone fått låna en filmkamera. Lånet kan dock bara göras om en ledig kamera finns.

Svenska är mitt andra språk. Det är förmodligen världens näst bästa språk alla kategorier, efter teckenspråket. En rad roliga sammansättningar

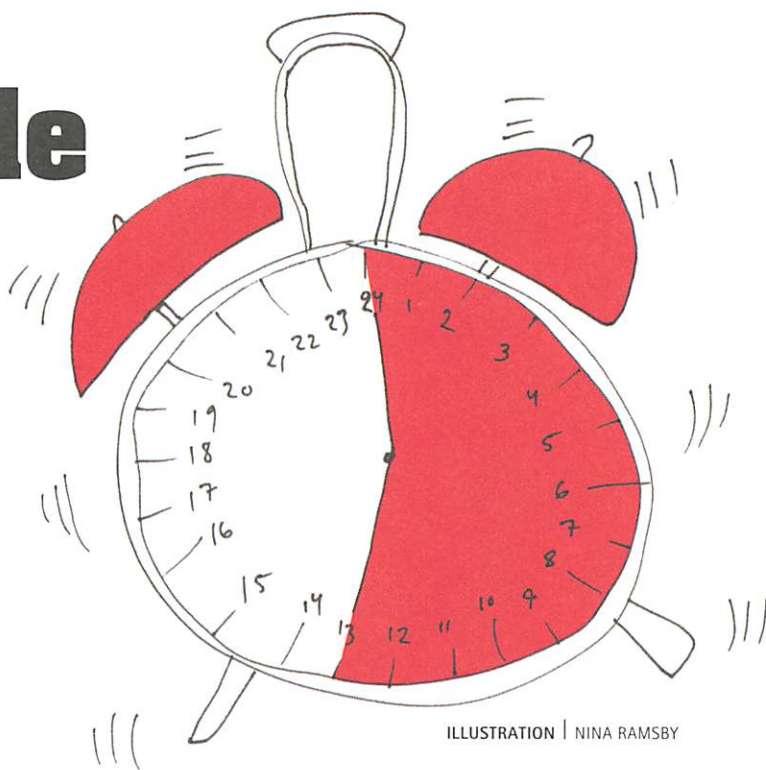
kan göras som man inte alls kan göra på samma sätt med engelskan. Samtidigt är det en ständig kamp. Ibland fastnar jag i skrivandet. Som när jag skriver om något som jag inte kan på mina fem fingrar, till exempel teknik. När jag tecknar kan jag tänka i bild och uttrycka mig utan att det blir fel.

I höst har min klass praktik. Jag siktar på att praktisera på en "vanlig" tidning. Detta om någon av de fyra tidningar som jag söker, nu vill ha mig. Det känns onekligen häftigt att kunna visa vad jag går för. Jag har en texttelefon som jag kan ringa med och jag kan skriva lappar till mina kollegor som inte kan teckenspråk. En nackdel är dock att jag inte utan vidare kan ryckas ut på snabba uppdrag. För det finns inte alltid lediga tolkar. Återigen: Jag är tolkberoende. Ändå skäms jag inte ett dugg för att jag är beroende av en tredje part. Det kan många gånger leda till oanade höjder. Den hörande kan bli förvånad över att det går så smidigt och därmed öppna sig mer för mig.

Ett av mina stora spörsmål är om jag ska jobba i hörande- eller dövvärlden efter journalistutbildningen. I den förstnämnda finns bredare möjligheter. Men då får jag inte teckna lika mycket. I den andra får jag det mycket mer – men världen är så liten. Det är dock något som inte bekymrar mig särskilt. Jag trivs med att ena dagen vara vilken kille som helst, och andra dagen inte vara som andra.

Niclas Martinsson

Egen-företagande sätter arbets-tidslagen ur spel

Genom att assistansanvändaren eller assistenten har en enskild firma går det att ordna så att arbetstidslagen inte gäller för assistenten. Samtidigt är f-skattande assistenter ifrågasatta.

På Nybergs konditori vid Odenplan i Stockholm träffar jag Peter Persson och hans personliga assistent Julia Blomgren. Vi tar plats vid ett bord i ett lugnt hörn av caféet.

Peter Persson berättar att han inför nyåret 2007 valde att starta enskild firma när EU-direktivet om arbetstidslagen började gälla. Nu gäller istället lagen om arbetstid m.m. i hushållsarbete för hans assistenter. Arbetsspassen hos Peter Persson kan vara upp till fem dygn i sträck, vilket fungerar även om han har assistans dygnet runt, eftersom assistenten kan sova på natten, berättar han.

– När jag är hos mina föräldrar i Växjö skulle det vara jättejobbigt att ta med två assistenter, istället kan jag ha en person med. På Europaresor är jag borta tre veckor, då har jag tre assistenter med mig som arbetar vart tredje dygn. Vad hade hänt om det inte gått att ordna?

– Jag hade inte kunnat resa på samma sätt eftersom stora summor gått åt till boenden och mat. Dessutom skulle min vardag begränsas av täta personalbyten.

Det är svårt att sätta generella regler för hur mycket det går att kräva av en assistent, det varierar från person till person anser Peter Persson som betonar vikten av hänsyn till varje assistents personliga begränsningar och en öppen och rak kommunikation. Han rekommenderar personer i hans situation att driva assistansen själva, det behöver inte vara svårt att driva ett företag.

– När jag bytte från Särnmark assistans fanns möjligheten att få fortsatt hjälp från Särnmark ekonomiassistans som servar enskilda företag, säger Peter Persson.

För assistenterna innebär det vissa förändringar, berättar Peters assistent Julia Blomgren. Nu får de vända sig till Peter i första hand när det gäller lönefrågor. Men det posi-

ILLUSTRATION | NINA RAMSBY

"Ett annat sätt att undvika arbetstidslagens följder är om den personliga assistenten har en enskild firma och tar ut sin lön via f-skattsedel"

Maria Nyman, jurist vid Arbetsmiljöverket

tiva är att det går att fortsätta och arbeta längre pass.

– Jag vill arbeta långa pass och sedan kunna vara ledig för att plugga eller resa. Jag har aldrig haft ett arbete där jag har haft så stora valmöjligheter, säger Julia Blomgren.

Nästa dag talar jag i telefon med Maria Nyman som är jurist vid Arbetsmiljöverket. Hon bekräftar att den som arbetar i sin arbetsgivares hushåll är undantagen från arbetstidslagen. Då gäller istället lagen om arbetstid m.m. i husligt arbete.

– Begränsningarna är då minst 36 timmars sammanhängande ledighet varje vecka och en högsta veckoarbetstid på 52 timmar i genomsnitt för en tid av högst fyra veckor.

Ett annat sätt att undvika arbetstidslagens följder är om den personliga assistenten har en enskild firma och tar ut sin lön via f-skattsedel. I Stockholm träffar jag Kajsa som egentligen heter något annat men som vill intervjuas anonymt. Hon har företag som hudterapeut, förra året började hon även ta ut sin lön som assistent via f-skatt.

– Det ger både mig och min brukare större frihet. Vi kan exempelvis åka bort en helg, annars hade han varit tvungen att ta med två assistenter. Dessutom får jag möjlighet

”På Europaresor är jag borta tre veckor, då har jag tre assistenter med mig som arbetar vart tredje dygn.”

Peter Persson, assistansanvändare

att ha långa perioder av ledighet.

Hur går det till att ta lönen via f-skatt?

– Till timlönen läggs semesterersättning, sociala avgifter och OB och sedan fakturerar jag summan till assistansföretaget. Av assistanspengen betalas allt ut till min lön utom brukarens handkassa och assistansföretagets avgift.

Kajsa betalar sedan ungefär hälften i skatt. Andra praktiska saker för en egenföretagare är att man själv behöver ordna med försäkring, anmäla rätt inkomst till Försäkringskassan för att kunna få sjukpenning och sätta in pengar till sin pension. Dessutom måste man själv se till att allt sköts på rätt sätt.

– Det är viktigt att ha koll på bokföringen, om du inte är väldigt kunnig bör du ha en revisor, säger Kajsa.

När jag ringer upp Pia Blank Thörnroos, rättslig expert vid Skatteverket, bekräftar hon att det är tillåtet att ta ut lön via en f-skattsedel i en annan verksamhet än den som från början godkänts. Men hon är samtidigt kritisk till att göra så här om anledningen är att komma ifrån arbetstidslagen.

– Du använder ju din f-skattsedel i ett helt annat sammanhang, det tycker jag egentligen inte är riktigt.

”Vi kan exempelvis åka bort en helg, annars hade han varit tvungen att ta med två assistenter. Dessutom får jag möjlighet att ha långa perioder av ledighet.”

”Kajsa”, assistent

Att starta näringsverksamhet enbart som personlig assistent är Pia Blank Thörnroos mer tveksam till, det kan möjligen godkännas om någon arbetar för minst fem olika assistansanvändare som var och en själva avlönar den personliga assistenten.

– Om du däremot arbetar för olika assistansföretag anses du osjälvständig eftersom du arbetar i företaget som andra anställda. Det är likadant med läkare som hyr ut sig till Landstinget, de får inte heller f-skattsedel, säger Pia Blank Thörnroos.

Även Maria Nyman som är jurist på Arbetsmiljöverket kommenterar f-skattande assistenter.

– Trots att Skatteverket gett sitt godkännande skulle även Arbetsdomstolen kunna göra en bedömning om du i det läget ska betraktas som egenföretagare eller arbetstagar. Facket kan anmäla ett sådant ärende dit om arbetsgivaren har kollektivavtal, annars kan Arbetsmiljöverket göra det.

Skulle Arbetsdomstolen kunna besluta att arbetstidslagen ska gälla för en personlig assistent som f-skattar?

– Ja, teoretiskt skulle det kunna ske, säger Maria Nyman.

Kenneth Westberg

”Alla borde omfattas av samma arbetstidsregler!”

Det borde vara likadana arbetstidsregler för alla personliga assistenter. Det anser Göran Fredriksson, VD på Frösunda Assistans. Men det finns inga planer på att ändra lagstiftningen enligt Arbetsmarknadsdepartementet.

Jag beger mig till den så kallade Majorsvillan, en gång bostad till officerare på det regemente som fanns i Frösundavik i Solna. Idag har ”Frösunda assistans” sitt huvudkontor här, och Göran Fredriksson tar emot mig och ger sin syn på att det finns två arbetstidslagstiftningar för personliga assistenter.

– För det första är det inte konkurrensneutralt, valfrihet för brukarna förutsätter att det finns flera utförare som spelreglerna är lika för. För det andra är arbetstidslagen, tänkt att vara ett skydd för den anställda. Riskerna är likadana hos brukare som har enskild firma och samma arbete utförs, då borde samma regler gälla.

Göran Fredriksson ser en risk i att fler brukare bildar enskilda firmor för att komma undan arbetstidslagen eftersom de inte alltid har samma förutsättningar att fungera som professionella arbetsgivare.

– Assistenternas kompetensutveckling kan bli lidande, yrkesrollen personlig assistent behöver istället utvecklas så att människor stannar i yrket.

Göran Fredriksson tycker samtidigt att skärpningen av

arbetstidslagen sedan årsskiftet är onödigt hård.

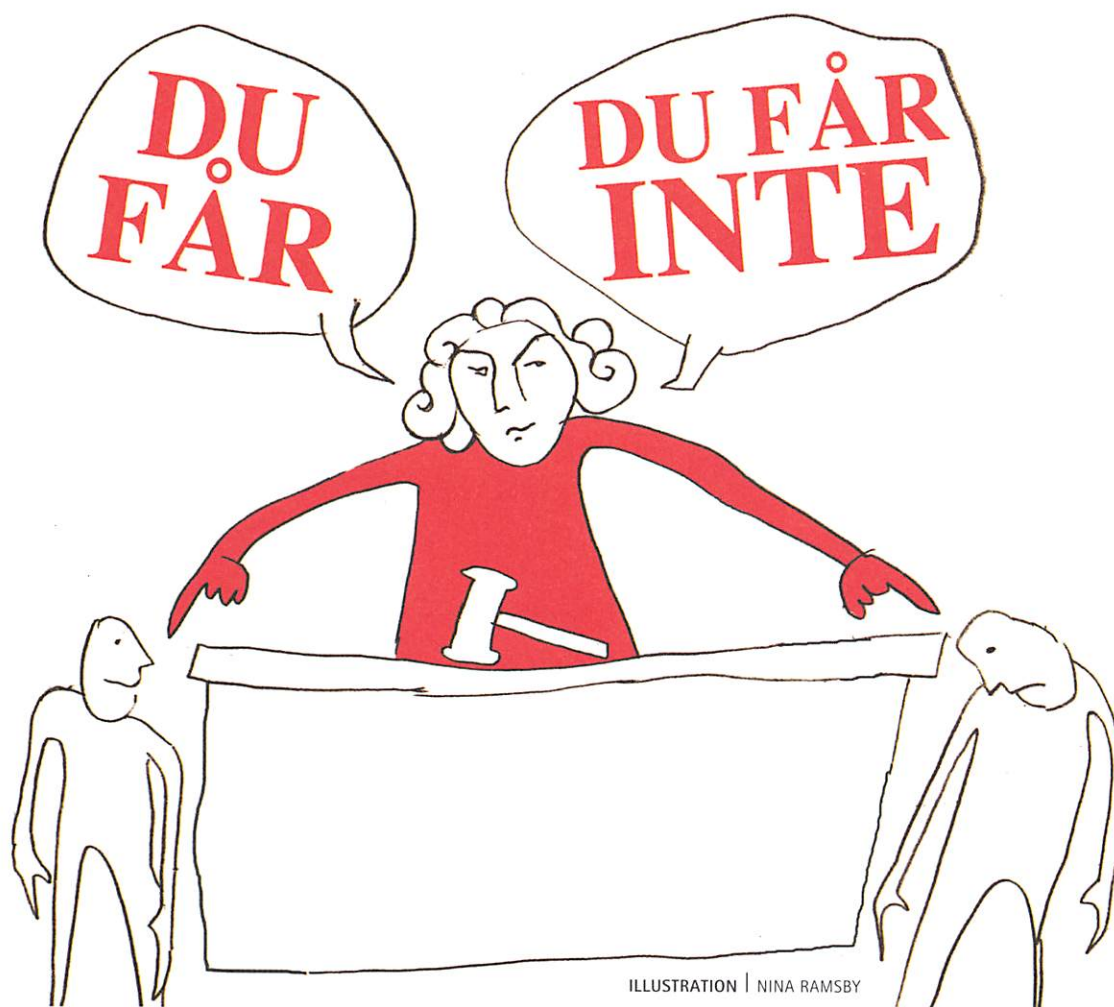
– Den borde vara mer situationsanpassad, nu blir det ”one size for all” vilket slår snett. Om brukaren till exempel gör en resa, behövs det nästan ett resande teatersällskap för att leva upp till de nya reglerna.

Samma dag ringer jag John Wahlstedt, departementssekreterare på Arbetsmarknadsdepartementet, som berättar

”Assistenternas kompetensutveckling kan bli lidande, yrkesrollen personlig assistent behöver istället utvecklas så att människor stannar i yrket”

Göran Fredriksson, VD på Frösunda Assistans

om orsaken till att det finns olika arbetstidslagstiftningar. Lagen om arbetstid m.m. i husligt arbete tillkom 1970 och

”Lagen om arbetstid m.m. i husligt arbete har inte samma strikta regelverk som arbetstidslagen utan ger större möjligheter för arbetsgivaren att lägga arbetstiden”

John Wahlstedt, departementssekreterare/Arbetsmarknadsdepartementet

har sitt ursprung i den så kallade hembiträdeslagen från 1944. Den är ett undantag från den heltäckande arbetstidslag som skapades 1970, ett undantag som bibehölls när nu gällande arbetstidslagen kom 1982.

– Av förarbetsuttalanden framgår att lagstiftaren har ansett att anställningar där arbetet utförs i arbetsgivarens hushåll har en speciell karaktär i jämförelse med andra anställningar. Du befinner dig i arbetsgivarens personliga sfär och därför har man skapat särregler för vissa arbetsmiljö- och arbetsrättsfrågor.

Lagen om arbetstid m.m. i husligt arbete har inte samma strikta regelverk som arbetstidslagen utan ger större möjligheter för arbetsgivaren att lägga arbetstiden, enligt

John Wahlstedt.

– Det finns ingen reglering av jourtid, du kan arbeta fler timmar per vecka och veckovilan sätter den yttersta gränsen för arbetspassens längd.

Finns det några planer på att förändra arbetstidslagstiftningen så att alla omfattas av arbetstidslagen?

– Nej, inte i nuläget, däremot finns ett förslag från en utredning om att arbetsmiljölagen ska gälla även för personer som arbetar i arbetsgivarens hushåll, säger John Wahlstedt.

Kenneth Westberg

Punkter på burk

Sen tio år tillbaka gör L'Occitane kosmetika med punktskrift. Inget annat sminkföretag kan skryta med det. Stiletten ville veta mer och fick klämma på prickiga askar och höra om socialt engagemang.

– L'Occitanes grundare, Olivier Baussan, är personligen engagerad i att stödja synskadade, och i kampen mot behandlingsbar blindhet orsakad av till exempel katarakt eller andra sjukdomar, säger Michael Löfgren, VD för L'Occitane i Sverige.

”Olivier Baussan är personligen engagerad i att stödja synskadade, och i kampen mot behandlingsbar blindhet orsakad av till exempel katarakt eller andra sjukdomar”

Michael Löfgren, VD för L'Occitane i Sverige

Visserligen är det bara 70% av sortimentet som är försett med punktskriftsmärkning, och när jag frågar efter en katalog på punktskrift blir Michael Löfgren mig svaret skyldig, men engagemanget för synskadade utsträcker sig till mycket mer än bara märkning av produkter.

– Vi samarbetar med organisationen Orbis International som bekämpar blindhet över hela världen genom egen behandlingsverksamhet, utbildning av läkare och infor-

mation till allmänheten. I oktober varje år har vi en kampanj med särskilt fokus på Orbis. Årets kampanj består i att samtliga intäkter från försäljningen av en tvål, utformad av den amerikanske, blinde designern Martin Rubio, kommer att gå till Orbis arbete.

Förutom arbetet för synskadade ägnar sig L'Occitane även åt annan välgörenhet genom projekt i bland annat Burkina Faso. Där vill man stödja den inhemska produktionen av förädlade kosmetikaprodukter och har därför byggt upp verksamheter som i dag sysselsätter drygt 4000 kvinnor.

”Vi samarbetar med organisationen Orbis International som bekämpar blindhet över hela världen”

Michael Löfgren, VD för L'Occitane i Sverige

– Målet är att de själva ska kunna producera färdiga kosmetikaprodukter i stället för att, som i dag, bara producera råvaror som köps upp för betydligt mindre belopp än vad de raffinerade slutprodukterna kostar, säger Michael Löfgren.

FOTO | NINA RAMSBY

Efter intervjun tar jag mig till Kropp och Sjel i Hansagallerian i Malmö, som är en av L'Occitanes återförsäljare, för att bilda mig en uppfattning om deras produkter.

”Målet är att de själva ska kunna producera färdiga kosmetikaprodukter”

Michael Löfgren, VD för L'Occitane i Sverige

Det visar sig snart att de är märkta med tydlig och läslig punktskrift, även om man av utrymmesskäl får nöja sig med texter som "body creme" och "hand lotion". Men

vissa förpackningar har ingen märkning alls. Dessutom är många produkter förpackade i burkar som i sin tur är förpackade i pappaskar på vilka punktskriften står. Det gör själva burkarna, som alla känns mycket lika, väldigt svåridentifierade.

Fredrik Fischer

Här hittar du L'Occitanes produkter

Företaget har två egna affärer i Stockholm med försäljning över disk och via postorder, en vid Norrmalms torg och en i Fältöversten på Östermalm. Kropp och Sjel i Hansagallerian i Malmö är även återförsäljare, liksom vissa NK- och Åhlens-butiker.

Andra punktskriftsmärkta varor

Förutom Apoteksbolaget, som sedan i maj 2006 erbjuder sina kunder en bipacksedel på punktskrift och även har en rad produkter med punktskriftsmärkt förpackning i sitt sortiment, är Annas pepparkakor kanske de mest kända punktskriftsmärkta produkterna. Dessa säljs i de flesta mataffärer. Mer information finns på www.annas.se.

Det finns även punktskriftsmärkta vinflaskor. Vinproducenten Michel Chapoutier låter märka upp alla sina viner, vilka kan beställas via Systembolaget.

Se vidare på www.chapoutier.com.

Punktinsatser men ingen lag

Tekniken för att producera punktskrift har utvecklats enormt. Men fortfarande är mediets status låg och i svensk offentlig miljö är det ovanligt med punktskrift.

– Vi tycker att de som behöver få information på punktskrift ska kunna få det på alla områden där den behövs, säger Tiina Nummi Södergren, ordförande för Synskadades Riksförbund, SRF.

Hon framhåller dock att andra läsmedier, såsom ljudinspelningar eller storstil, på sitt sätt är lika viktiga som punktskriften. Samtidigt påpekar hon smidigheten i punktskriftsmediet.

– För den som kan läsa och skriva punktskrift är det ett oslagbart medium nu sedan datorer med punktskrifts-anpassningar kommit till. Dessutom har punktskrifts-skrivare till datorer gjort det avsevärt mycket enklare att överföra texter till punktskrift jämfört med hur det gick till tidigare. Då var man tvungen att använda manuellt förfärdigade tryckplåtar om man skulle skriva ut punkt-

skrift i stor skala, säger hon.

För en tid sedan drev man inom SRF det så kallade förpackningsprojektet. I samarbete med företag i bran-

”Vi tycker att de som behöver få information på punktskrift ska kunna få det på alla områden där den behövs”

*Tiina Nummi Södergren,
ordförande för Synskadades Riksförbund, SRF*

schen lät man på prov märka torskförpackningar med punktskrift. Detta har lett vidare till vissa diskussioner,

FOTO | NINA RAMSBY

men utöver en önskan att fortsätta projektet, inget konkret resultat. Förbundet verkar även inom projektet Bygg klokt och arbetar där till exempel för en större användning av punktskrift på skyltar och andra fasta informationsplatser i offentliga miljöer. Tiina Nummi Södergren säger dock att inte heller det här projektet åstadkommit särskilt mycket.

– Vi skulle gärna vilja ha det som i USA där det finns lagar som tvingar offentlig förvaltning och större företag att ha information tillgänglig på till exempel punktskrift. Det hade underlättat mycket.

Hon får medhåll av Kerstin Fellenius, filosofie doktor och tidigare lektor vid Lärarhögskolan i Stockholm, som arbetat med punktskrift sedan 1960-talets mitt och forskat om den sedan slutet av 1980-talet.

– Under min verksamma tid har jag framför allt lärt mig att om man som punktskriftsförespråkare inte hela

”Jag tror att lagstiftning om tillgänglighet är det enda som hjälper i längden”

Kerstin Fellenius, filosofie doktor

tiden ligger på och påminner de ansvariga om sin och punktskriftens existens kommer man ingen vart. Jag tror att lagstiftning om tillgänglighet är det enda som hjälper i längden.

Fredrik Fischer

I välgörenhetens grepp

Kanada och Sverige ligger högt på listan över de bästa länderna att leva i. De jämförs ofta, men hur ser det egentligen ut när det handlar om funktionshinder?

Synskadeorganisationen Canadian National Institute for the Blind (CNIB) vill liksom flertalet handikapporganisationer i Kanada vara så oberoende av staten som möjligt. Eftersom de anser sig vara bäst insatta i synskadefrågorna, vill de ha merparten av ansvaret på området. Genom dem får man bland annat hjälpmedel och tillgång till böcker på tal och punktskrift.

CNIB finansieras till 20-25 % via statliga medel, men största delen kommer från fondmedel och välgörenhets-

”Man ska som funktionshindrad inte behöva förlita sig på människors välvilja. Då skapas en ”tycka synd om”-situation”

Erik Staaf, fd ordförande i SRF Stockholms Stad

evenemang. Dale Richards sitter som ordförande för nordvästra delen av CNIB och lägger ner mycket arbete för att samla in pengar till organisationen

– Vi är en av Kanadas äldsta välgörenhetsorganisationer och tack vare generösa bidrag från privatpersoner och företag kan vi bedriva vår verksamhet, säger han.

I Sverige är synsättet ett annat. Som funktionshindrad vänder man sig till statliga instanser för till exempel hjälpmedel och går sällan till handikapprörelsen annat än för sociala och intressepolitiska ändamål. Erik Staaf är medlem och före detta ordförande i Synskadades Riksförbund i Stockholms Stad och säger så här:

– Det bör vara statens ansvar att våra grundläggande mänskliga rättigheter tillgodoses. Detta är något vi alla betalar skatt för.

Övrig handikapprörelse i Sverige följer samma linje och menar att man som funktionshindrad inte ska behöva förlita sig på människors välvilja. Då skapas en ”tycka synd om”-situation, vilket motverkar strävan efter att bli betraktade som jämbördiga samhällsmedborgare.

Dale Richards förklarar att ideologin är en annan i Kanada. Här är man friare från staten och bestämmer själv vad man vill göra med sina pengar. Och de flesta ser det som ett socialt ansvar att hjälpa varandra inom ett sam-

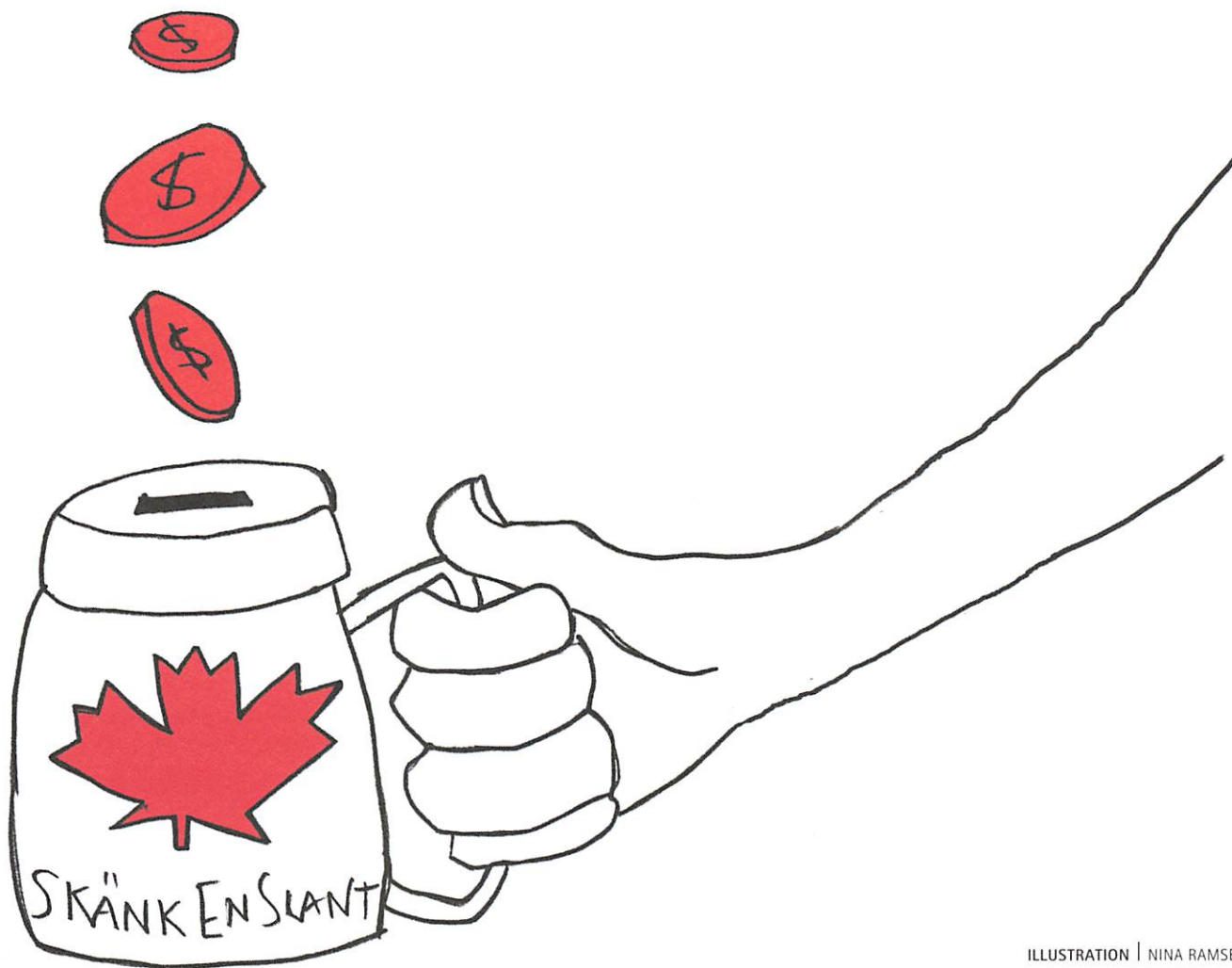

ILLUSTRATION | NINA RAMSBY

hälle. Lyckas ett företag få ihop mycket pengar beror det på att invånarna i samhället utnyttjar deras tjänster och därför har företaget en skyldighet att ge tillbaka. Dale Ric-

”Här är man friare från staten och bestämmer själv vad man vill göra med sina pengar. Och de flesta ser det som ett socialt ansvar att hjälpa varandra inom ett samhälle”

Dale Richards, CNIB

hards berättar om olika evenemang för att samla in pengar.

– Vid vår senaste så kallade ”Visions lunch” samlade vi in cirka 2,4 miljoner kronor för södra Alberta, säger Dale Richards.

Att deras arbetssätt skapar en ”tycka synd om”-situa-

tion håller han inte med om. Istället ser han det som en win-win situation. Ger man pengar som enskild är det oftast för att stödja en organisation som hjälpt en anhörig. Har man inte pengar kan man bidra med sin tid i form av volontärarbete. Företagen som skänker pengar syns på trycksaker, tillställningar och i goda sammanhang. Dessutom får de skattelättnader. Men alla är inte nöjda med handikapprörelsens sätt att arbeta.

– Jag vill inte ha välgörenhet, säger Bea Kofer som är diabetiker och synskadad. Mer ansvar borde ligga på staten.

”Har man ingen familj finns det inget skyddsnät som fångar upp en”

Mike Hambly, socionom i Calgary/Kanada

Hon tycker inte att nuvarande system fungerar. Handikapporganisationerna är alltför beroende av medel för att ge rätt stöd, och då de oftast inte har tillräckligt med

ILLUSTRATION | NINA RAMSBY

pengar medför det stora brister.

– Idag har vi till exempel en lång lista på folk som köar för att få sin rullstol lagad. Hade staten haft ansvaret skulle det nog se bättre ut, men nu ligger det på organisationerna, berättar Bea Kofer.

Hon menar att man inte kan rå för vem man är, man bör ändå ha rätt att leva som icke-funktionshindrade. Själv är

”Man kan inte rå för vem man är, man bör ändå ha rätt att leva som icke-funktionshindrade”

Bea Kofer

Bea Kofer ett levande bevis på hur rådande system kan slå ut en. 44 år gammal har hon åter fått flytta hem till sin mamma och detta som en följd av både låga ekonomiska bidrag och brister i det personliga stödet.

– Jag kan inte längre arbeta och får AISH (assured income for the severely handicapped), men cirka 7000 kronor per månad räcker inte till ett ensamt hushåll, berättar hon. Och några andra bidrag kan jag inte få.

Mike Hambly är socionom och arbetar med personligt stöd på Independent Living Resource Center i Calgary. Han är dagligen i kontakt med funktionshindrade och känner sig ofta maktlös.

– Ekonomin är det svåraste för funktionshindrade, säger han. Jag har hjälpt många överklaga avslag på AISH, men även om de får rätt till stödet kan få leva på det.

Att familjer får hoppa in och hjälpa till som i Bea Kofers fall är alltså inget ovanligt. Och har man ingen familj finns det inget skyddsnät som fångar upp en.

– Det är därför vi numera har hemlösa med funktionshinder. Och då menar jag enbart funktionshinder – alltså inga ytterligare variabler som psykiska besvär och missbruk. Det är ofta folk hör av sig och inte har någonstans att bo. Men efter ett tag hör jag inte av dem längre och vet

inte vart de har tagit vägen, berättar Mike Hambly.

Alberta är Kanadas rikaste provins och ekonomin blomstrar från fynd av olja och diamanter. Omkring 16 miljarder svenska kronor drog oljan in i år.

– Det är förfärligt att man inte gör mer för funktionshindrade, men politikerna ser det inte som någon viktig fråga. Vi försöker få människor att förstå att de är tillfälligt funktionella, ”temporarily able bodied”, men når inte fram, säger Mike Hambly.

Rob Lougheed är riksdagsman för provinsen Alberta och en av hans uppgifter är funktionshindersfrågorna. Han

”Det system som Sverige har tror jag få kanadensare skulle vilja införa. Alla har sina önskemål om vad skatten ska gå till och få skulle svara funktionshindrade”

Rob Lougheed, riksdagsman för provinsen Alberta/Kanada

anser att tillräckligt med stöd finns för funktionshindrade. Man satsar omkring 8 miljarder kronor om året i Alberta på individuella stöd som till exempel AISH. Med andra ord behöver man enligt honom inte hamna på gatan. Men när jag frågar vart man ska vända sig om man ändå inte klarar sitt boende, kan han inte specifikt ange var. Jag berättar om det svenska systemet, om de högre skatterna och statens ansvar. Och än en gång får jag bekräftat hur annorlunda synsättet i Kanada faktiskt är.

– Det system som Sverige har tror jag få kanadensare skulle vilja införa, säger Rob Lougheed. Alla har sina önskemål om vad skatten ska gå till och få skulle svara funktionshindrade.

Anna Bergholtz

Lättläst om lättläst

En del tror att lättläst bara är till för personer med utvecklingsstörning. Men så är det inte. Fler vill läsa lättläst för att språket är enklare och tydligare och lättare att läsa.

Jag har upptäckt lättläst
och det finns mer lättläst än vad jag trott.

Många tycker att det är svårt att läsa
tidningar och böcker
och vanlig information från kommuner
och myndigheter.
Men nu har många myndigheter och kommuner
information på lättläst svenska.

1968 började Skolöverstyrelsen
göra lättlästa böcker.
1984 kom den första lättlästa nyhetstidningen,
som heter 8 SIDOR.

Lättläst svenska är lätt att läsa och förstå.
Orden ska vara vanliga
och texten ska vara tydlig och berätta hur något är.
Bilderna ska föreställa
det som texten handlar om.
Bild och text ska tillsammans
göra boken eller informationen lättläst.

Undersökningar säger att 25 procent av alla svenskar
behöver enkla texter.

7-9 procent av alla har mycket svårt att läsa.
Det finns lättläst på andra språk
och Sverige samarbetar med länderna
Norge, Finland, Belgien, Holland och Italien.
Sverige har mest lättläst.

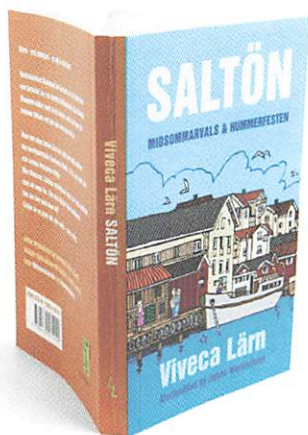
På riksdagens hemsida kan du läsa om
riksdagen och demokratin,
om hur riksdagen arbetar och
vad riksdagen har bestämt.
Du kan också läsa många lagar
på lättläst svenska.
Socialnämnderna har mycket information på lättläst svenska
till dem som bor i kommunerna.

Känslorna blir starkare i lättlästa böcker,
eftersom bara det viktigaste finns med.
Lättläst känns litet som en rapplåt
och jag tyckte om det.

Gunilla Hårdberg

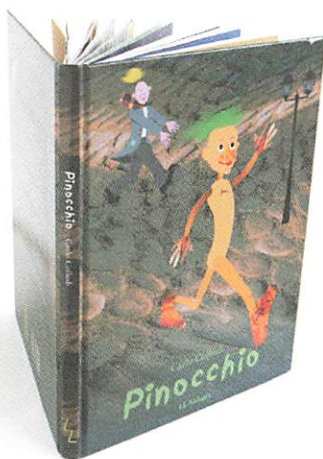
På nästa sida har vi 3 bokrecensioner i lättläst

Lättlästa recensioner

Saltön midsommarvals och hummerfest

Saltön midsommarvals och hummerfest är en bok som handlar om ön Saltön på västkusten och om att mötas och skiljas. Boken blev roligare som lättläst, eftersom mycket onödigt är borttaget.

Pinocchio

Det känns härligt att läsa en sagobok som Pinocchio. De lätta orden känns viktiga och det är svårt att förklara varför det är så. Men jag kände inte igen Pinocchio. Det kanske berodde på att boken var lättläst eller också på att den förändrats med tiden.

Drömmen om Danskungen

Drömmen om Danskungen är en lättläst bok om kärlek och hur man gör för att bli ihop med någon. Det var för mig en rolig bok om unga tankar.

De lättlästa böckerna är recenserade av **Gunilla Hårdberg**

Manliga strippor gör succé

Crippendales, en grupp av manliga funkisstrippor, är ett av huvudnumren i "Diverse Theatre Workshop Fringe" i augusti. Festivalen äger rum i Edinburgh och är Skottlands enda konstfestival om funktionshinder.

Crippendales startas på initiativ av Lee Kemp som använder rullstol efter en motorcykelolycka. Efter att ha blivit utsedd till en av Yorkshires sexigaste män beslutar han sig för att förverkliga sin dröm – att bli en manlig strippa. "The Adonis Cabaret", den mest framgångsrika manliga strippgruppen i England, lovar honom plats på scen om han kan få ihop en egen grupp.

Medlemmarna tas ut efter öppna provstrippningar. De tränas av Jo King som under 30 år varit ledande inom Londons strippvärld. Och framträder för första gången inför 200 berusade kvinnor på en av Adonis tjejkvällar. Lee Kemp inleder gruppens första framträdande med att konstatera att - Vi är här, vi framträder live och för en enda natt

visar vi hela härligheten!

En av gruppens medlemmar, John Irvine säger i en intervju efter framträdandet att han aldrig varit så rädd i hela sitt liv. John Irvine som är en före detta soldat skadad i en IRA-bombning i början av 1990-talet, säger att det var värre än att fullt beväpnad patrullera Belfasts gator.

Hela processen filmas också. Dokumentären, "Crippendales – de kanske inte har ben, men har de kulor?" visas för första gången i oktober 2006. Också denna blir en succé. I november samma år blir den utsedd till bästa internationella dokumentärfilm vid "New York Film Festival". Crippendales består förutom John Irvine och Lee Kemp av; James O'Driscoll som är blind och Andy Latham som har en extremt sällsynt neurologisk sjukdom.

Crippendales kan bokas genom sin hemsida www.crippendales.com

Susanne Berg

Löpare med protesben kom sist

Oscar Pistorius tävlade den 13 juli för första gången i ett internationellt 400-meterslopp mot icke-funkisar i Rom. Pistorius är dubbelt underbensamputerad och använder särskilda löparproteser av kolfiber. Tidigare har internationella friidrottsförbundet hindrat honom från att delta i allmänna tävlingar. Förbundet förbjuder så kallad teknisk doping om denna medför orättvisa fördelar.

Oscar Pistorius kom tvåa i Rom. Två dagar senare i Sheffield fick han dock löpa mot världseliten. Med ett klart sämre personbästa än de andra löparna och på en regnvåt bana var det ingen överraskning att han slutade sist.

Oscar Pistorius är 20 år gammal. Han förklarar att han behöver delta i fler allmänna tävlingar för att bli bättre

Susanne Berg

Jamaica tolererar inte diskriminering

– När den nationella lagstiftningen inom handikappområdet träder i kraft bör de män och kvinnor som kränker funktionshindrades rättigheter akta sig, säger Floyd Morris, Jamaicas arbetsmarknads- och socialförsäkringsminister.

Floyd Morris, som själv är blind, har länge arbetat för en lagstiftning inom området. Förslag till lagstift-

ning utformad efter FN:s standardregler har existerat flera år. Jamaica är också än så länge det enda land som ratificerat den nyligen antagna Handikappkonventionen. Regeringen arbetar för att implementera lagstiftningen så snart som möjligt. Enligt Floyd Morris ska det faktum att Jamaica är det första land att underteckna FN-konventionen ses som ett tecken på att diskriminering av personer med funktionsnedsättning inte längre kommer att tolereras.

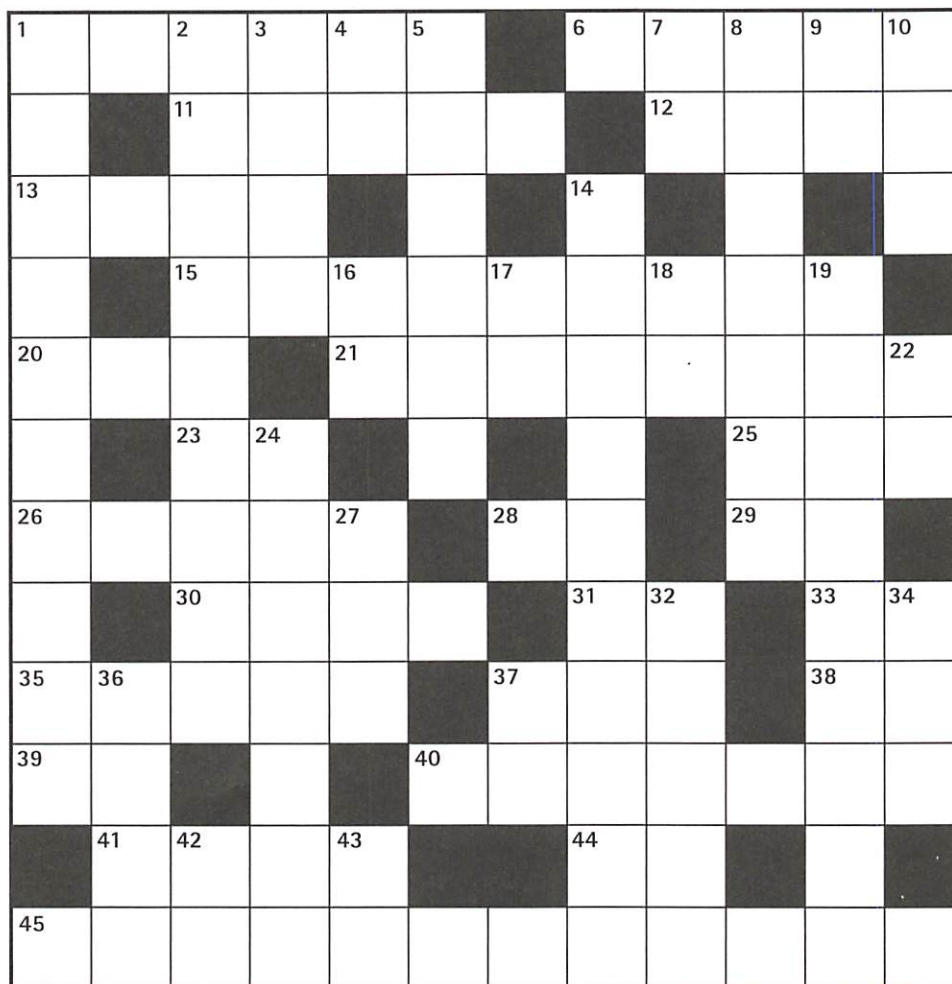
Ministern talade vid ett regionalt

samråd i mitten av juli i Montego Bay på Jamaicas västkust. Samrådet var ett tillfälle för kommuninvånare inom Jamaicas västra region att dela med sig av erfarenheter och problem. Ungefär sex procent, drygt 160 000 av Jamaicas invånare har någon form av funktionsnedsättning, detta enligt 2001 års folkräkning.

Källa: Jamaican Gleaner

Susanne Berg

KORSORD VINN EN BOK

KORSORD | JONAS BRUN

KLIPP UR KORSORDET OCH SKICKA
TILL STILETTEN! (SENAST 15/10-07)

Stils kontor
Arenavägen 63, 7 tr,
121 77 Johanneshov

Märk kuvertet "Stilettens korsord".
Vinnaren får Jonas Karlssons
"Det andra målet".

NAMN _____

GATA _____

POSTADRESS _____

Facit till förra numrets korsord
Förra numrets korsordsvinnare:
Sune Lubell, Njurunda. GRATTIS!

Lodrätt:

1. Använder ung skytt
2. Delas ut 10:e december
3. Kurva
4. Quercus
5. Ta bort
7. Flit
8. Johannes har en känd
9. Före äldre
10. Språkmärke
14. Lyser upp för sprinter
16. Först med det senaste
17. Lugn
18. Tjut
19. Åkte på spelresa
22. Kort före helgon
24. Hon ser framåt
27. Herr britt
32. Westerlund
34. Blöt puss
36. Sydligt virke
37. Kort för hjälpare
42. Bruten
43. Mindre vind

Vågrätt:

1. Trudelutter
6. Bör man vid brott
11. Större storm
12. Pilsport
13. På prästens axlar
15. Med Aro i rutan
20. Som solen
21. Smörboll
23. Sist i brevet
25. Plats
26. Stickigt i Gotlandsdricka
28. Genast
29. För okänd
30. Thot
31. Kör med 08:or
33. Äldre plattform
35. Läggs över färg
37. Dra söderut
38. Flyger lätt
39. Växer vått
40. Tillgångar
41. Stat i Västafrika
44. Luas
45. Sjönk i värde

FRÅGESPORT

	5	4	3	2	1
EN PERSON	Amerikan född 11 februari, 1847	Framgångsrik innovatör med laboratorium i Menlo Park, New Jersey.	Delar ett förnamn med en känd svensk Myrdal.	På hans lista över uppfinningar finns bland annat tatueringsmaskinen och fonografen.	Denne Thomas har över 1500 patent och brukar kallas glödlampans fader.
EN VÄXT	Växten är 20-30 centimeter hög och har gula blommor	Den är Närkes landskapsblomma	Kallas även Sankt Pers Nycklar	Det latinska namnet är <i>Primula veris</i>	Växtens svenska namn för tankarna till en ädel metall
EN BYGGNAD	Byggnaden stod färdig 1973 och är 65 meter hög	Över två miljoner människor besöker byggnaden årligen	Arkitekt var dansken Jørn Utzon	Drygt 1 miljon vita kakelplattor täcker byggnaden	Byggnaden ligger i Australiens folkrikaste stad
ETT DJUR	Ett djur av familjen <i>Mustelidae</i>	Som fullvuxen mellan 35-55 cm lång med 20-35 cm svans	Ett rovdjur som förekommer i skogar över hela Sverige, förutom Gotland	Jagar främst på natten och är en skicklig trädklättrare	Det latinska namnet är <i>Martes martes</i> och hårstrån från pälsen används ofta till målarpenslar
EN FILM	Amerikansk film från 1942	Vann tre Oscars, bland annat fick Michael Curtiz en för bästa regi	Filmen är baserad på en pjäs med namnet "Everybody Comes to Rick's"	Delar namn med en stad i västra Marocko	Huvudrollerna Rick och Ilsa spelas av Humphrey Bogart och Ingrid Bergman

1 | THOMAS ALVA EDISON 2 | GULLIVIA 3 | OPERAHUSET I SYDNEY 4 | MÅRD 5 | CASABLANCA RÄTTSVAR (UPPOCH NER):

PÅ SPANING MED JACK BLIND

SERIE | KRISTOFFER DAHL

Posttidning B
STIL
Arenavägen 63
121 77 Johanneshov

RATZKA ADOLF
PETERSSENSVÄG 2

127 41 SKÄRHOLMEN

12700
LOKAL

7:00 BILD: WALTER HIRSCH HAR FOTOGRAFERAT YASMIN JUNGSTEDT

Vi ser på dig lite annorlunda.

Sådant som rullstolar, proteser och vita käppar saknar betydelse för oss som arbetar på Stil. Kanske beror det på att de flesta av oss själva har ett funktionshinder.

Det gör att vi förstår nyanserna i ett liv med personlig assistans. Vi vet till exempel hur det känns att bli så beroende av andra människor att man slutar att försöka själv.

Därför vet vi också att det bara är du som kan förändra ditt liv.

En av de mest utvecklande förändringarna är att själv bli arbetsledare för sina assistenter. Ansvaret blir större, men möjligheterna fler.

Välkommen att ta reda på hur många. Ring 08-506 221 50 så berättar vi mer om nästa utbildningstillfälle. Eller besök www.stil.se

STIL
STIFTARNA AV INDEPENDENT LIVING I SVERIGE